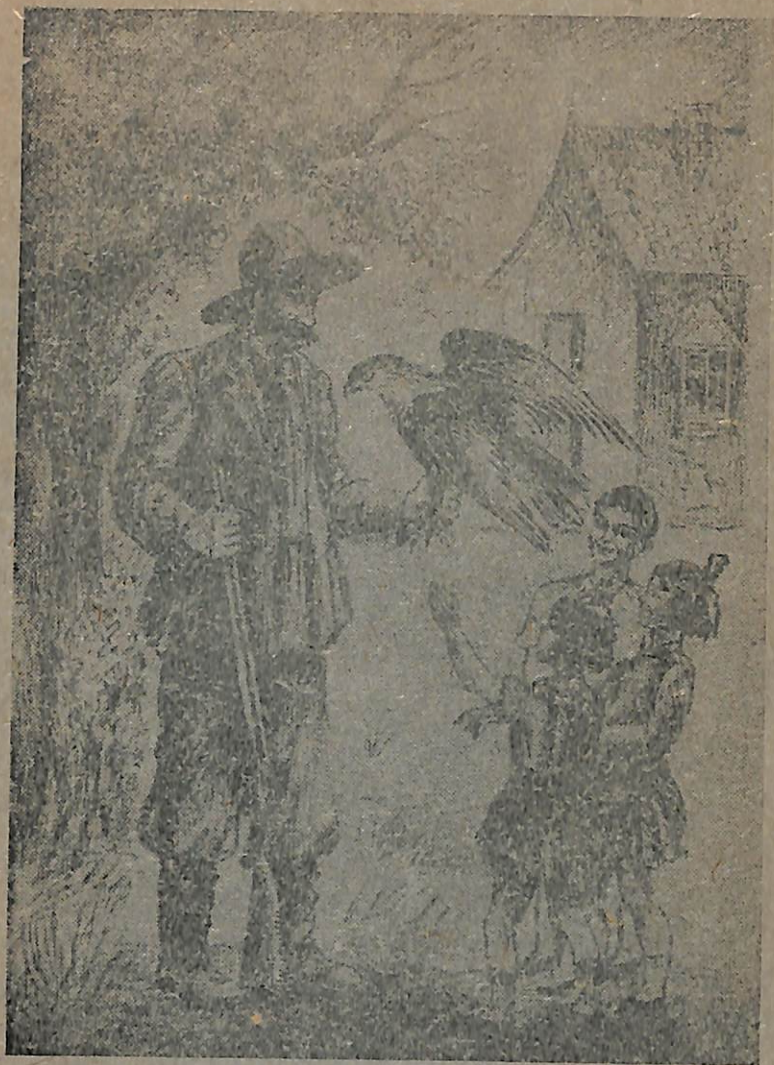

Մ. ԳՈՐԿԻ

ԶԱՐԴԻ ՄԵՆԸ

891.71Մ
Գ-83

ՀԱՅ ԿԵՏԶՐԱՏ

ՀԼԿՑԵՄ ԿԿ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

1949

891-710

-6 NOV 2011

9-83

W

Մ. ԳՈՐԿԻ

ԶԱՐԼԻ ՄԵՆԸ

Քարգվ-

Ս. ՍՈՒՔԻՍՅԱՆ

Նկարներ

ԵՊ. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

ՀԱՅՄԵՏՐԱՏ

ՀԼԿՅԵՄ ԿԿ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
Յ ԵՐ ԵՎ ԱՆ 1940

Թարգմ. պատ. խմբագիր՝ Հր. Բոչար

Տեխ. խմբագիր՝ Ան. Գասպարյան

Սրբագրիչ. Ա. Արղաքանյան

М. ГОРЬКИЙ
ЧАРЛИ МЕН

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1940 г.

1179
40

Դիպլոմի լիազոր՝ Զ—1036. Հրատ. 4828.

Պատկեր 210. Տիրաժ 4000.

Թուղթ 62X94. Տպագր. 1,4 մամ.

Հանձնված և արտադրության 2 մարտի 1939 թ.

Պտորագրված և տպագրության համար 14 հունիսի 1940 թ.

Հայպետհրատի I տպարան, Յերևան, 1 հունիսի, 65

Երջանում մի արջ հայտնվեց:

Առաջինը յերեխաները տեսան նրան: Մի անգամ, յերեկոյան նրանք գնդակ էյին խաղում անտառի մոտ, յերբ հանկարծ բացատում՝ ծառերի մեջ յերեւաց արջը, գլուխը բարձրացրեց և ողբ հոտոտելով, կամացուկ մըթմըթաց: Վախեցած յերեխաները վազե—վազ գյուղ ընկան, բայց մեծերը չհավատացին նրանց. ոգոստոսի սկիզբն այն ժամանակը չէր, վոր արջերը գյուղի մոտերքում չըջէյին:

Մի քանի օրից, սակայն, գազանը նորից հայտնվեց: Անտառից նա դուրս նետվեց հենց այն միջոցին, յերբ փոստատար Ծերստերը փոստը հետը գյուղ էր մտնում: Ծերստերի ձին վախեցավ, խրտնեց, և գետին շարտված փոստատարի վրտը կոտրվեց: Սա արդեն իրական դեպք էր, բայց թե դա չէլ չղիպավ գյուղի անմիջական շահերին: Փոստը հավաքեցին, վոչինչ չէր կորել. արջի մասին նորից մոռացան...

Յեվ միայն այն ժամանակ, յերբ գազանը խեղդեց կրուկս յեղբայրների կովը, ավագ կրուկսը՝ չեկ Զեկը գնաց Չարլի Մենի մոտ:

—Բարի ո՛ր, Չարլի Մեն,—ասաց Զեկը, չեմքի վրտ վորսորդի կողքին նստելով:

Մենք աչքերը կկոցեց, մտածեց ու պատասխանեց.
— Բարի ո՛ր:

— Դուք լսե՞լ եք արջի մասին, — հարցրեց Կրուկսը անմիջապես գործի անցնելով:

Չարլի Մենը, ինչպես և ամեն լուրջ մարդ, յերբեք չէր պատասխանում առանց մտածելու: Մոտ մի րոպե նա լուռ խարտում էր յերկաթը, մաքրելով թակարդի վրայի ժանգը. հետո գլուխը բարձրացրեց և նույնպես հարցրեց.

— Ձե՛կ Կրուկս, դուք ուզում եք իմանալ, թե յես, արդյոք, լսե՞լ եմ արջի մասին:

— Յես ել հենց այդ կուղեյի իմանալ, — համաձայնեց Կրուկսը:

Չարլի Մենը մի կողմ դրեց խարտոցը, մատներով սեղմեց թակարդի զսպանակը, արանքից փչեց և փոքրիկ աղտոտ սրվակից յուղ կաթեցնելով, սկսեց քսել յերկաթի վրա:

«Նա ուշ-ուշ է ածիրվում», — մտածեց Կրուկսը, նայելով Չարլիի սպիտակ մազերով ծածկված վոսկրոտ այտերին:

— Հա՛, արջի մասին բան-ման լսել եմ, — պատասխանեց Մենը, գլխով դրական նշան անելով:

Նրա գորը աչքերը ներդամտաբար շարժվեցին ակնակապիճների մեջ: Ապա նա դանդաղ ավելացրեց.

— Մարդիկ շատ են խոսում, և միշտ մի բան լսում ես...

— Իսկ դուք ի՞նչ եք մտածում այդ մասին, Չարլի Մեն:

Այս մարդը չի սիրում ժամանակն իզուր կորցնել. նա միշտ ուղիղ գծով է ընթանում:

Մենը յուղեց թակարդի զսպանակը, մի անգամ ել վրան փչեց և մեքենան ծնկներին դնելով, դաշտի դեղին հարթության միջով սկսեց նայել դեպի հեռավոր անտառ: Վերջապես նա պատասխանեց, առանց դեմքի մկանները շարժելու.

— Ոգոստոսին յես վոչինչ չեմ մտածում արջերի մասին:

— Յես հավատացած եմ, վոր այդ բանի համար

դուք լավ հիմքեր ունե՛ք, — ասաց Կրուկսը: — Բայց ինձ թվում է, վոր դուք վատ բան չեք արած լինի մեզ համար, յեթե սպանեք նրան, հը՞: Գիտե՞ք, վոր յես վորսորդ չեմ, ասենք՝ ժամանակ ել չկա արջի հետեվից ման գալու... Բացի ձեզանից, վոչ վոք չի կարող գաղանին սպանել... Այս բանը բոլորը գիտեն:

Չարլի Մենը վեր կացավ և ուղղեց իր յերկար ու չոր, պիրկ ջլերով ամուր մարմինը: Ապա նա աջ ու ձախ շրջեց արևից սեացած վիզը և ձեռները գրպանները խոթելով, զարմացած ու կարուկ հարցրեց.

— Հիմա՞, ոգոստոսի՞ն:

— Հա՛, հա՛, — տաքացած վրա բերեց Կրուկսը, — դուք տեսնում եք, վոր արջն սկսում է մեր անասունները փչացնել...

Չարլի Մենը գլուխը կախ դրեց, հոնքերը բարձրացրեց և ակնհայտնի զարմանքով ուղիղ Ձեկի դեմքին նայելով, նրան ինչ վոր բան հիշեցնող ձայնով ասաց.

— Բայց չե՞ վոր յես անասուններ չունեմ:

Այն ժամանակ Կրուկսը հասկացավ, վոր այդպես նա չի կարող Չարլիին համոզել, թե անհրաժեշտ է սպանել արջին: Յեվ նա վճռեց վորսորդի յերևակայության վրա ադդել.

— Այդ այդպես է, Չարլի Մեն, դուք անասուններ չունեք, — համաձայնեց նա և, աշխատելով իր ձայնին հուզիչ արտահայտություն տալ, շարունակեց. — բայց դուք մի տղա ու աղջիկ ունեք, ահա՛ թե ինչու՞մն է բանը: Իսկ արջի համար միևնույն է — վոչխար, թե՛ յենըխա: Այդպե՞ս է, թե՞ չէ: Այդ գաղանը խտրություն անել չգիտե... Յեվ ահա, յեթե դուք մտածում եք յենթանների մասին...

— Ասացե՛ք խնդրեմ, — ասաց Չարլին ձեռքը գրպանից հանելով ու յերեսը չփելով:

Մենը պինդ սեղմեց շրթունքները, ուսերը վեր բարձրացրեց մինչ ականջները, հետո իջեցրեց և Ձեկին նայելով, ադդու ձայնով հարցրեց.

— Այդ ինչո՞ւ, դուք, Ձե՛կ Կրուկս, կարծում եք, վոր արջն ամենից առաջ հենց միայն իմ յերեսներին կուտի:

ուսի Ձոնատոնի վոսկորները, վորը անտառում պտուղ
եր հալաքում, — անհետացավ շրջանից:

Չարլի Մենի դարձանալի սուր միտքն ամենից ակըն-
բախ յերևան յեկավ սե—կարմրավուն աղվեսի հաղվա-
ղեպ վորսի ժամանակ: Այս մասին նահանգի բոլոր լրա-
դրերը հոգեվածներ գրեցին, իսկ նրանցից մեկի խրմ-
բագրությունը մինչև անգամ իր հատուկ թղթակցին ու-
ղարկեց Մենի մոտ:

Մարդկային մտքի ու գաղանի խորամանկության
միջև տեղի ունեցած այդ պայքարի մանրամասն պատ-
մությունը միայն կարող է լույս ախուել Չարլի Մենի
անձնավորության վրա:

Մի անգամ անտառում թափառելիս Մենն աղվեսի
հետք գտավ և նշաններից իմացավ, վոր դրանք իսկ ն
իսկ սե—կարմրավուն աղվեսն է թողել: Նա չեր ուզում
փչացնել գաղանի թանկարժեք մորթին և հաստատ վո-
րոչեց թակարդով բռնել նրան:

Ամենից առաջ պետք էր աղվեսին հարկադրել,
վոր նա չգնա այնտեղ, ուր նա սովոր էր ջուր խը-
մել ու թռչուն վորսալ, և վորտեղ (Մենը գիտեր այդ)
նա կարող էր մյուս վորսորդի թակարդն ընկնել, վորը
նույնպես հետևում էր նրան:

Մի քանի օր շարունակ Չարլի Մենը դուրս չեր դա-
լիս անտառից, մանրամասն ուսումնասիրելով աղվեսի
ճանապարհը: Յեվ յերբ նա այս բանն իմացավ այնքան
լավ, ինչպես իր հինգ մատը, նա փորեց ու արձատահան
արեց մի դեռափթիթ յեղենի և տնկեց գաղանի ամենո-
րյա արահետի վրա այնպես լավ, վոր բացի աղվեսից
վոչ վոք չկարողանար դա նկատել:

Դեռ յերեկ իր անցած ազատ ճանապարհի վրա հան-
կարծակի հայտնված այս ծառը այսօր վտանգի նախադ-
գացումով վախեցրեց աղվեսին: Նրա համար պարզ էր,
վոր դա բնությունը չէր, վոր հանկարծ մի նոր ծառ
բացերեց, այլ՝ ինչ վոր մի ուրիշ ույթ. բնությունը վո-
չինչ չի ստեղծում միանգամից, մինչև իսկ Ամերիկա-
յում:

Աղվեսը փոխեց դեպի առավակ գնալու իր ճանապարհը: Չարլի Մենի ուզածն էլ հենց այդ էր: Նա շարունակեց հետեւել նրան, ինչպես նրա սովերը, ինչպես մահըն է գնում դատապարտյալի հետեւից: Բարձր հասակով, չոր ու յերկար, որեւէ շարունակ նա քայլում էր անտառում իր թեթեւ ու յերկար քայլերով, գորշ աչքերը գետնից չկտրած, հետեւելով ամեն մի ծեղի ծովածքին, նկատելով ամեն մի նոր կոտրած վտարը և յուրաքանչյուր չնչին հետք: Բացի աղվեսից, նա բոլորովին մոռացավ մյուս գաղաններին, մոռացավ իր տունը, կնոջն ու յերեխաներին, չորից — հալից ընկավ և այդպես քայլում էր՝ կիսաքաղց ու մռայլ, լարված գրությունից համարյա հիվանդ:

Յերկու շաբաթից հետո նա արդեն գիտեր այն տեղը, վորտեղ աղվեսն անց էր կենում վտակով: Նա մի քար վերցրեց ու դրեց վտակի ջրի մեջ: Հինգ որ անց նա մի ուրիշ քար դրեց, իսկ առաջինը ծածկեց մամուռի բարակ շերտով: Ելի՛ մի հինգ որ, — և նա ջրի մեջ դրեց յերրորդ քարը, ապա յերկրորդը մամուռով ծածկեց և ավելացրեց առաջինի մամուռներով...

Այսպես աննկատելի կերպով, մեկը մյուսի հետեւից՝ վտակի ջրի մեջ նա քարեր դրեց և մամուռ չափիկ հազարերեց նրանց, իր արածը բնության դանդաղ աշխատանքին նմանեցնելով: Հինգ հատ քար դրեց նա ջրի մեջ և այդպիսով իր աղվեսի համար մի կամուրջ ձգեց վտակի վրայով: Իհարկե աղվեսը գտավ կամուրջը, — նա չի սիրում թաթերը թրջել ջրի մեջ, — նա ոգտվեց Չարլի Մենի աշխատանքից:

Յեւ յերբ նա նկատեց աղվեսի հետքերն իր դրած քարերի մամուռի վրա, — հանեց նրանցից առաջինը և նրա տեղ դրեց մամուռով ծածկած թակարդը:

Իսկ առավոտյան, վտակին մոտենալով նա ուրախությամբ տեսավ, վոր գեղեցիկ գաղանը ջարդված թաթով նստած է թակարդի մեջ՝ ջախջախված վոսկորների անտանելի ցավից ատամները բացած:

Չեռները գրպանները խորը խոթելով, թեթեւ ժպիտը յերեսին՝ Չարլի Մենն իր բարձր հասակով մեկ

կանգնեց վտակի ափին, նիհար, կարմրած դեմքով, վոր ծածկված էր ճերմակ մազերի խիտ կոշտուկով: Աղվեսի՛ ցավից մարած աչքերը բռնկվեցին կարմիր ու դեղին կրակով, նա ուզեց դուրս թռչել թակարդի միջից, ասկայն վոսկորները ճարճտացին, և վտակի մեջ արյան բարակ շիթեր փայլեցին... Գազանը հատու հաջոց հանեց, ծվծվաց, ապա սակվեց իր տեղում:

Այն ժամանակ Չարլի Մենը մոտեցավ նրան և վարժ ձեռքով կոտրեց աղվեսի վզի վոդները:

Յոթ շաբաթ շարունակ նա անընդհատ աշխատում էր՝ այս բանն անելու համար:

Սակայն՝ վերջերս ծեր Չարլին իր ձեռքով քանդեց իր տունը. նա կորցրեց խելոք մարդու համբավը: Դեպքըն այսպես յեղավ. հայտնվեց մի սև ուրուր և սկսեց հաշ ու ճիվ փախցնել գյուղից: Քանի-քանի անգամ գյուղացիք տեսան նրան, քանի անգամ կրակեցին նրա վրա, բայց միշտ անհաջող. գիշատիչ թռչունն անվնաս թռչում-գնում էր, ողի մեջ իր լայն թեւերը հանգիստ փռելով և կարծես արհամարհում էր մարդկանց թշնամությունը:

Բայց չե՞ վոր Չարլի Մենը հաջողակ էր վորսի ժամանակ, ուղիղ էր նրա աչքը և անվրեպ էր խփում նրա հրացանը: Մի անգամ նա տեսավ, թե ինչպես ուրուրը ճանկերով մի մեծ հավ գրկած, ծանր-ծանր վեր է բարձրանում գյուղի վրայով: Մենը կրակեց. ամբողջ մարմնով թռչունը ցնցվեց ու գետին ընկավ:

Չարլին վերցրեց ուրուրին: Յերեւաց, վոր կոտորակի չորշուփից թռչունը խլացել է միայն, մինչև իսկ չի ել վիրավորվել: Կիսախուռի աչքերով ուրուրը նայում էր վորսորդի յերեսին և գիշատիչ թռչունի հոնքերը ցնցվում էյին, ճանկերը թեթեւ շարժվում:

Մեծ էր այդ թռչունը, մեծ և ծանր: Նրա կիսաբաց աչքերը նայում էյին առանց յերկյուղի: Յերբեմն նա ցնցվում էր ամբողջ մարմնով. Չարլի Մենի ձեռքերը զգում էյին նրա մարմնի ջերմությունը, լսում գիշատչի որսի բարխումը:

Մանուկներ ու կանայք մոտ վազեցին: Նրանք հայհոյում էյին հպարտ թռչնին, բուռնցքներով սպառնում,

և ամեն մեկն ուզում էր հարվածել նրան՝ փախցրած հավերի վրեժը հանելու համար։

Շիկահեր Զեկի կինն առաջարկեց.

— Յերեսանների ձեռը տվե՛ք այդ ավաղակին, Չարլի Մեն. ա՛յ թե նրանք հախիցը կզան, հա՛...

— Թռչունը կարող է նրանց աչքերը հանել, — վախեցած առարկեց մյուսը։

Պառավ Կլերը, համայնքի ամենաբարեպաշտ կինը խոսեց աղոթքներից խոստում իր թավ ձայնով.

— Ցանցա՛ռ բան ասացիք, թանկագի՛ն Կրուկս։ Յերեսանները կարող են բաց թողնել այդ սարսափելի թռչունին... և նա նորից կսկսի մեր հավերը փախցնել... Պետք է ավելի լուրջ վերաբերվել նրան և իսկույն եկե՛ք սպանել...

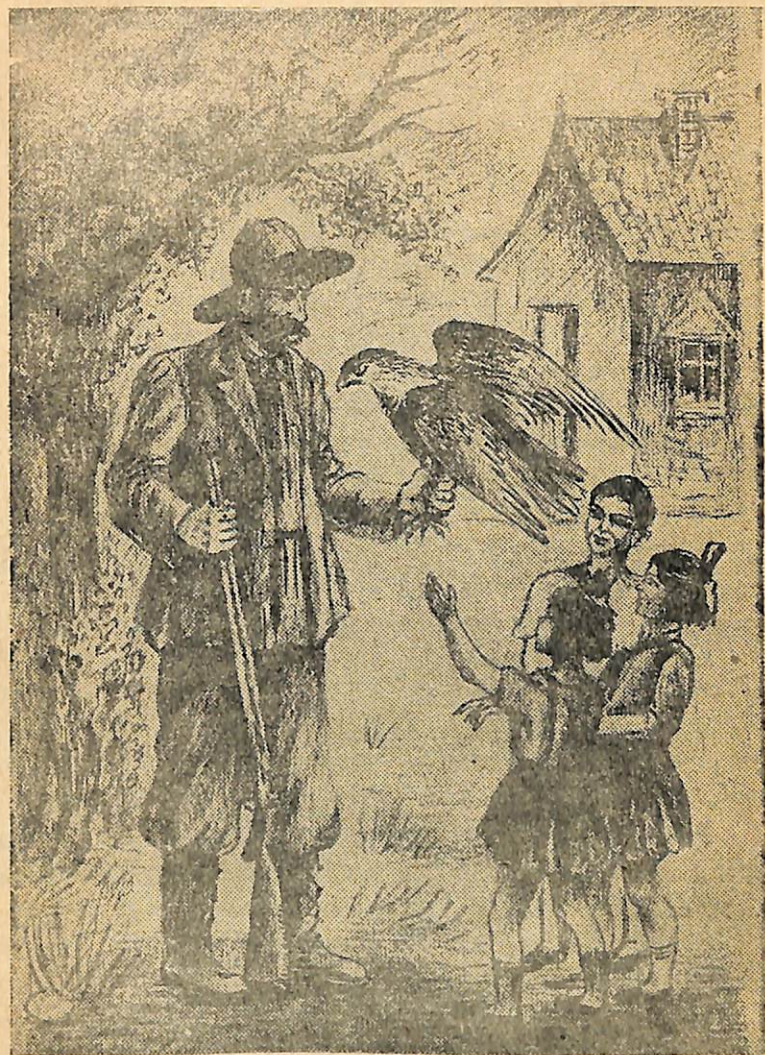
Յեվ վորովհետև բոլորն էլ շատ եյին հարգում պառավ Կլերին, ուստի համաձայնեցին ուրուրին սպանելու անհրաժեշտության հետ։

Մենն իր մատների միջից բաց թողեց թռչնի վիզը և լուռ ու հանգիստ դիտեց իր շուրջը տիրող աղմուկը։ Իր գորշ աչքերով նա չնայեց դեմքերին, այլ նրա հայացքն արագ անցավ մարդկանց միջով, — ահա ինչո՛ւ յես էլ ասում եմ, թե նա դիտեց աղմուկը։ Հետո նա գետնից բարձրացրեց թռչնին, թեվի տակն առավ նրան ու տարավ տուն։

Սկզբում յերեսաններն աղմուկով վազում էյին նրա հետևից, միաժամանակ և հարց ու փորձ անում, թե նա ի՞նչ է մտադիր անել ուրուրին, բայց նա քայլում էր սովորականի պես գլուխը գետին թեքած, և նրա անշարժ դեմքն ու քար լուռթյունը վանեցին յերեսաններին։

Մանուկների համար Չարլի Մենը հետաքրքիր մարդ էր, սակայն նրանք չեյին սիրում փորսորդին և դերազասում էյին միայն իրար մեջ խոսել նրա մասին։ Հանդիպելիս՝ հազվադեպ կխոսեյին նրա հետ, այն ել՝ դժկամությամբ։

Յերբ Մենը տուն յեկավ, թռչունն սթափվեց։ Ամբողջ մարմնի ուժգին շարժումով նա փորձեց դուրս պրծնել ծեր փորսորդի ձեռքից։ Վերջինս, սակայն, իր

յերկաթե մատներով նորից բռնեց ուրուրի վիզը և այն-
պէս սեղմեց, վոր թռչնի կըր աչքերը տարորինակ կեր-
պով շրջվեցին ու լցվեցին արյունով: Չարլի Մենն ու-
րուրի գլուխն իր դեմքին մոտեցրեց և ասաց կարճ ու
կարուկ.

— Կսպանե՛մ, բարեկամս...

Վիզը կռկոյով, ուրուրը կացով բռնեց Չարլիի ձեռքի
յերեսը: Յաւից ու անսպասելիությունից վորսորդը
ցնցվեց, ատամները սեղմեց և թռչնին իր գլխից վեր
բարձրացնելով, ամբողջ ուժով գետնովը տվեց նրան:

Գիշատիչն ընկավ կողքի վրա, սակայն խկուշն ևեթ
չըջվեց մեջքի վրա, թեւերը բացեց և փռեց իր առջև:

Թռչունն իր կըր ու վառվող աչքերն անթարթ հա-
ռեց վորսորդի յերկար հասակի և նրա կարմրավուն
դեմքի վրա. նրանք փայլում եյին՝ հարձակման սպասե-
լով: Վիզը ճկելով, ուրուրը փոքր ինչ վեր բարձրացրեց
գլուխը և վզի վրայի տրորված փետուրները ահափոր
կերպով կանգնեցին ու ցնցվում եյին— ամեն մեկը ջոկ
ու բոլորը միասին:

Մենը նայեց իր ձեռքի պատառոտված մսին, վոր-
տեղից առատորեն հոսում էր թանձր ու մուգ արյունը:
Այն ժամանակ նա առողջ ձեռքով ուսից ցած բերեց իր
հրացանը և նշան առավ:

Թռչունն ե՛լ ավելի ձգեց իր ճանկերը, գլուխը
բարձրացրեց և գետնատարած դողացող թեւերով պատ-
րաստ, հրացայտ աչքերով նայեց. սպասում էր...

Չարլի Մենը դանդաղ բարձրացրեց գլուխը և գորշ
աչքերը յերկինք ուղղեց, վոր այդ ուրը այսպէս բարձր
էր ու անսահման ջինջ, ու հրացանն իջեցրեց վոտին...

Ապա մի փոքր մտածեց, այլևս հանգիստ նայելով
թռչնին:

Հետո նա հրացանը գետին դրեց, կողքին ընկած
փայտե արկղը վերցրեց ու մոտեցավ ուրուրին, վոր իր
վերջին պայքարի ըոպէյին էր սպասում, արկղի տակ
ծածկեց նրան և առանց շտապելու տուն գնաց:

Կինն ու յերեխաները տանը չեյին. նրանք, ինչպէս
միշտ, ամառներն անցկացնում եյին լճափին ապրող

պապի մօտ: Նրանք, ինչպէս դա հայտնի յէ դյուզում,
այնքան էլ չեյին սիրում Չարլիին:

Տաս ըոպէյից հետո նա նորից դուրս յեկավ: Նրա
ձեռքը հապճեպ ու կոպիտ կապկալված էր յերեսսորի-
չով, վոր արդեն խիմել էր արյան մեջ: Մյուս ձեռքին
նա բռնել էր բարակ ու ամուր մի պարան:

Թռչնի վրայից արկղը հանելով նա ծունկի յեկավ
նրա առաջ և ասաց մռայլ.

— Չկուլե՛նք...

Արկղի տակի մթությունից կուրացած, գետին զար-
նւմելու հարվածից ջարդված թռչունը պառկած էր
միշտ նույն՝ կուլի պատրաստ դիրքով: Սակայն հիմա
նրա գլուխն անգոր գետին կախվեց և միայն դեղնավուն
կըր աչքն էր, վոր նայում էր Չարլիի դեմքին:

Յեւ արհամարհում էր նրան:

Չարլի Մենին հաջողվեց թռչնի վոտին պարան ձը-
ղել և կապել նրան: Ուրուրը խուլ կռինչ էր արձակում,
կարծես արյունը յեռ էր գալիս նրա կոկորդի մեջ...
Սակայն նա կուլի համար չափից դուրս ուժասպառ էր
և ընկճված:

Պարանի մյուս ծայրը նա կապեց ծառին, հետո
թռչնին նայեց, լուռ գլխով արեց նրան և գետնից հրա-
ցանը վերցնելով, տուն գնաց:

Ուրուրն իր դեղին, կըր աչքը շրջեց նրա հետևից:
Հետո բարձրացրեց թեւերը. բայց նրանք անպոք
կախվեցին...

Այն ժամանակ թռչունն իր տակն առավ մի թեւը և
ամբողջ մարմնով ուժգին շարժում անելով, շրջվեց
կողքի վրա... Նա վոտի կանգնեց...

Թեւերն իջեցրեց. նրանցով գետնին հենվեց և գը-
լուխը թեքելով, ինչպէս Չարլի Մենն էր անում քայլե-
լիս, թռավ՝ մեկ... յերկու... ընկավ կողքի վրա:

Կռնչաց չար կոկնչով, խեղդված, խուլոտ ձայն հա-
նեց և նորից նստեց, թեւերով գետնի փոշուն հենվելով:
Այսպէս նստած, տրորված ու ջարդված, նա կախելով
իր գիշատիչ գլուխը, կըր աչքերով պարանին նայեց,

վոր յերկար, դորշ ու բարակ ոճի պես ձգվում էր նրա վտաքից դեպի ծառը... Ձարդոտված փետուրները ցնցվում էին թեթև դողոցով:

Չարլի Մենը կանգնած էր պատուհանի մոտ և իր դորշ աչքերով ուրուրին էր նայում:

Յերեք օրից թռչունը խելքի յեկավ. նա թռչկոտում էր բակի մեջ, իր հետեից ծանր-ծանր քարշ տալով արորված թեփն ու պարանը, թռչկոտում էր և ամեն ինչ դիտում էր դեղին աչքերով,— սուր սրած, ցուրտ գայրույթի թափանցող հայացքով...

Ամեն օր Չարլի Մենը մի քանի կտոր հում միս էր գցում նրան, սակայն վորսորդի ներկայությամբ ուրուրը բնավ չէր ուտում կերը: Յերբ մսի կտորը մոտ էր ընկնում կառուցին, թռչունն ուղղում էր իր առողջ թեփը և հեռու թռչում, յերբեք չնայելով մսին... Հետո՝ մսի կտորներն աննկատելի կերպով անհետանում էին...

Գյուղի յերեսանների համար մեծ բավականություն էր զբաղվել Չարլի Մենի ուրուրով: Ամեն օր ուրախ խմբերով նրանք հավաքվում էին վորսորդի տան մոտ, բղավում ու ձգավում ուրուրի յերեսին, ծափ տալիս և քարեր չալրտում մոռյլ թռչնի վրա, աշխատելով կպցնել նրա դեղին ու խրոխտ աչքին, վոր չգիտես ինչու, զրգում էր նրանց:

Յեթե քարը մոտ էր ընկնում ուրուրին, թռչունը խեթ-խեթ նայում էր նրան, անշարժ մնալով: Յեթե մարմնին էր դիպչում— հարվածից ցնցվելով, հեռու էր ցատկում:

Ինչպես միշտ, Չարլի Մենը նստած էր հին, փոքրիկ տան դռանը և յերեսաններին մոտ թողնելով, լուռ հետևում էր ուրուրի հետ նրանց սարքած խաղին: Իր ներկայությամբ նեղելով նրանց ուրախությունը, նա թեև վոչինչ չէր ասում փոքրերին, բայց բոլորն ել զգում էին նրա մեռած, պաղ հայացքը իրենց վրա, և յերեսաններից յուրաքանչյուրի համար նա ավելորդ էր այնտեղ... Սուսափելով քարերի հարվածներից՝ տան առջև՝ կանաչի վրա թռչկոտում էր մոռյլ, մեծ ու չար

թռչունը: Իսկ տան դռանը, այտերը ձեռքերի մեջն առած նստած էր յերկար ու նիհար մարդը և նայում էր ուրուրին, յերեսաններին. նայում էր բոլոր ժամանակ, քանի նրանք խաղում էին թռչնի հետ, աշխատելով անվերայ հարվածով հանել նրա չար աչքը:

Չարլի Մենը լուռ էր: Սակայն պատկերն ավելի վատ էր, յերբ նա ահամա ու դանդաղ մի քանի խոսք էր չլրարտում յերեսաններին, միատեսակ ձանձրալի ու յեթե կողքը՝ մինչև իսկ հիմար խոսքեր.

— Դո՛ւք, յերեսեք, յեթե կարողանայիք, ուղենայիք, այս թռչնին մի-յերկու ձուռ ձգել, ավելի լավ կլինի: Յես կարծում եմ, վոր նրա համար ձտերն ավելի հաճելի յեն, քան քարերն ու ճիպոտները...

Մի ուրիշ անգամ, յերբ փոքրիկ Զոնստոնը մի վարժ հարվածով վնասեց ուրուրի վոտը, Չարլի Մենը տեղից վեր կացավ և, չգիտես ինչու, հայտարարեց յերեսաններին.

— Յես կարծում եմ, վոր այսօր հերիք է, ինչ նա քաջեց ձեր ձեռքից: Յերեսե՛ք, դուք արդեն կարող եք սուռն գնալ...

— Հրեչին յե՞րբ կսպանեք, Մեն, — հարցնում էին նրան յերեսանները:

— Սպանելու համար չատ ժամանակ հարկավոր չե... — պատասխանեց նա:

Այս բոլորը ձանձրալի յեր և սառը ջուր էր լցնում յերեսանների թշնամական յեռանդի վրա, վորոնք իրենց պարզ սրտերի ամբողջ ուժով ու անկեղծությամբ ատում էին թռչնին: Յեվ տարրինակ էր, վոր այն օրից, յերբ Մենն ուրուրի վոտը ծառին կապեց, ինքը համարյա դադարեց տնից դուրս գալուց:

Հաճախ, թռչնի տեսքից զրգոված յերեսանները հարձակվում էին նրա վրա: Այդպիսի դեպքերում նա չտապով մեջքի վրա յեր ընկնում, ձանկերը դուրս հանում, կառուցը բացում և այս վիճակով սպասում էր կռվի, — ամբողջովին զոգզված ու դողացող մարմնով, վորպես վայրենի գայրույթի գունդ ու կծիկ:

Գրգռման այդպիսի բոպեններին Չարլի Մենը վեր էր

կենում նստած տեղից, ձգվում և թվում եր, թե պատ-
րաստվում է մի ինչ-վոր քայլի, վորը իսկույն դրավում
եր յերեխաների ուշադրությունը: Նրանք Չարլի Մենին
եյին նայում, իսկ նա՝ նրանց:

Գորշ աչքերի հայացքից վախենում և կարծես
ցրտից կուչ եյին գալիս յերեխաները:

Նման դեպքերում նրանք հեռանում եյին ատելի
գորշ թռչնից և ոտարոտի մարդուց:

Մի անգամ այդպիսի մի տեսարանից հետո նրանք
թողին՝ գնացին, իսկ Չարլի Մենը մնաց տան դռանը:
Ինչպես միշտ, ձեռքերի մեջն առնելով իր այտերը,
սուր հայացքով նա նայեց ցատկումներից հոգնած թռչ-
նին: Վերջինս քիփ կպել եր ծառի բնին, վորից իր պա-
րանն եր փաթաթված, և նրա գլուխը դեպի գետին եր
ծռված, կարծես անտեսանելի կերպով յերկար կյանքի
կամ բազմաթիվ տանջանքների բռն եր ընկած իր վրա:

Մինչև մութն ընկնելը Չարլի Մենը նայեց նրան,
սպա վեր կացավ և դանդաղ մոտեցավ ծառին: Թռչունը
ցնցվեց, զգոնացավ. նրա փետուրները չարացած կանգ-
նեցին...

— Ես... ե՛ն չի... բարեկամս, — մըթմըթաց Չարլի
Մենը, գլուխը բացասարար տարուբերելով:

Յեվ նա մոտ գնաց թռչնին այնպես, վոր սա նահան-
ջելով նրա առաջ, հետ տվեց ծառին փաթաթված պա-
րանը: Սկզբում ուրուրը դիմադրում եր՝ թեվերը թա-
փահարելով, բայց յերբ նա հասկացավ, վոր ծառի շուր-
ջն արվող ամեն մի նոր շրջան պարանը յերկարացնե-
լով, իրեն հեռացնում է մարդուց, — նա արագ ու ե՛լ ա-
վելի արագ թռչկոտեց դետնի յերեսով... Յեվ հան-
կարծ, թե երբ թափահարելով խոյացավ, թռավ, կռն-
չեց...

Պարանը հետ ձգեց նրան, թռչունը համարյա նորից
դետին ընկավ՝ թե երբ չեղակի թափահարելով: Յեվ
յերբ կանաչուտի վրա նստեց, նրա դեղին, կլոր աչքը
սևեռվեց իրենից յերկու քայլի վրա կանգնած Մենի յե-
րեսին:

Չարլի Մենը դիտեց թռչնին, կանգնած տեղը չու-
յեկավ և, առանց շտապելու, գնաց տուն:

Այնտեղից նա իսկույն եթ դուրս յեկավ և բերեց
հրացանը: Այդպես և առանց շտապելու մոտ գնաց ու-
րուրին և նշան բռնեց:

Պարանը ձիգ ձգած, անշարժ նստած եր թռչունը, և
նրա կլոր աչքը փայլում եր մթության մեջ, նայելով
Չարլի Մենին, նրա — ինչպես միշտ — քարե դեմքին:
Ուրուրի գլուխը մի փոքր աջ եր թեքված: Հանկարծ
Մենը քմծիծաղ տվեց, հրացանը վեր բերեց ուսից և ա-
սաց.

— Սա հիմարություն է, բարեկամս... Պետք չէ, դա
յես դիտեմ...

Նա գլուխը ձոճեց. կարծես թռչունը նույնպես
շարժվեց...

Մենը դետին իջեցրեց հրացանը և դրպանից հանեց
դանակը, ապա զգուշ ձեռքն առավ պարանը և թռչ-
նին դեպի իր կողմը ձգեց: Ուրուրը ցնցվեց, թե երբ
թափահարեց՝ պատրաստ գետին չըջվելու և պաշտպան-
վելու...

— Խե՛ղ ունեցիր, — ցած ձայնով ասաց Չարլի Մե-
նը. — հերիք ե, ինչքան հիմարություններ յեղան... հե-
րիք ե մեզ՝ յերկսիս համար...

Նա հետզհետե ավելի մոտ եր ձգում թռչնին, զգու-
շությամբ դեպի իրեն քաշելով. իսկ ուրուրը, առանց
հայացքն նրանից հեռացնելու տեղի յեր տալիս ուշիին
և կտուցը յերկարացնում, դանդաղ բացելով այն,
պատրաստ՝ մարդու գորշ աչքը հանելու:

Սակայն Չարլի Մենն արագ ու կարճ հարվածով
կտրեց պարանը թռչնի հենց վոտի մոտ և ինքն իս-
կույն հետ թռավ: — Նրա շարժումից վախեցած թռչու-
նը վերև խոյացավ... ուրախ ու բարձր կանչեց նա և
նորից՝ ասես ազատությանը չհավատալով՝ գետին ի-
ջավ...

Առանց նրան նայելու Չարլի Մենը վերցրեց իր հրա-
ցանը և գնաց տուն...

Նա լսեց, թե ինչպես իր հետևից ծանր-ծանր բախ-
վեցին ուրուրի թե երբ — մե՛կ, յերկու և յերեք... հետո

197 185
մթության մեջ լավեց մեծ ու ծանր թռչունի սուրալու
հաղիվ լսելի աղմուկը ողում...

Մարդը գլուխը թեքեց և առանց հետ նայելու քաշ-
վեց տուն...

... Առավոտյան յերեխաները նորից հայտնվեցին,
բայց թռչունը չկար, իսկ Չարլի Մենը վորսորդական
չորեր հագած, յեռանդով յուղ եր քսում հրացանին:

— Իսկ ո՞ւր ե միաչքանի հրեշը, — բացականչեցին
յերեխաները:

Դա Չարլի Մենին չեր վերաբերում և նա լուռ եր:

— Իսկ ո՞ւր ե ձեր թռչունը, միստեր Մեն, — հար-
ցրին յերեխաները, վորսորդին չըջապատելով:

Նա դեպի յերկինք բարձրացրեց իր կարմրավուն
դեմքը և առանց շտապելու պատասխանեց.

— Թռչունը թռավ... այնպե՛ս դա անհրաժեշտ եր
ներա համար:

— Դուք բա՞ց թողիք նրան, — զարմացած ու հիաս-
թափված բղավեցին յերեխաները: — Բաց թողիք, վոր
նա նորի՞ց հավեր փախցնի: Հիմա՞, յերբ ամենքի տա-
նը ձտե՞ր կան: Եհե՞ միստեր Մեն:

— Յես նրան ասացի, — չթռնե՞նքը տարօրինակ
կերպով ծոմոելով, խոսեց Չարլի Մենը, — յես ասացի
նրան, վոր նա այլևս չհանդիպի ձեզ... Բայց այն մա-
սին, թե նա ինչպես պետք ե վարվի ընտանի թռչուննե-
րի հետ... յես կարծեմ մոռացա ասել նրան... Հա՛, յես
մոռացա...

... Այդ որից ամբողջ չըջանում նշանավոր վոր-
սորդ Չարլի Մենին այլ անունով չեն կանչում, քան
պառավ եշ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0387421

3055

Գինը 50 ԿՈՊ.

М. ГОРЬКИЙ
ЧАРЛИ МЕН

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1940 г.